

לי נוספו לי לפני ראיה אחי רים.

— בספריה שלך אני רואה את כל הספרים שלא רק השפיעו חם מורגשת בספרך, אלא הם גם מצוטטים לרוב. יש הרגשה, שההשכלה אולי מכבידה עליך? "קודם כל, גמרתי רק בית ספר יסודי. אחר כך הייתי בחברת נוער בקיבוץ, ולא למדתי יותר. אבל אני אגיד לך על כך משהו. אי אפשר לומר, שאני סופר פופולארי. נשאלת השאלה, למי אני כותב. לכתוב זה דבר קשה, גם מבחינה מעשית. כשאני כותב, אני חושב קודם כל על העבר. אחר כך על העתיד ורק במקום השלישי על ההווה. יש דמויות בעבר שהגעתי אליהן מהנעורים. אנשים שחיו בדורות קודמים, ואת מוצאת את שמותיהם והשפיעו תם במה שאני כותב. מחשברי תיהם ודרך חייהם, שהיו מלאי מאבקים, איבה ואי-מובנות קרר בים לי, מיום שהתחלתי לכתוב, כשאני כותב אני חושב עליהם, באיזו מידה, במה שאני עושה אינני בוגד בהם; באיזו מידה, במסגרת האפשרויות שלי, אני ממשיך באותה הדרך. מהי הדרך קשה להגיד. שהסופר יהיה נאמן לעצמו, שידע להעריך ולאהוב את הקשה בכל שטח, בכל תחום. המאבק גותן איכות, עושר. זהו המחוז שבו המשורר או הסופר צריכים לחיות. זאת לא שאלה של השכלה מכבידה. הדמויות הן יותר מכריעות ויותר חשרות. אני מרגיש, שעלי להיות נאמן להן יותר מאשר לאנשים שמסתובבים סביבי, שכנים שלי או אנשים הקונים ספרים, אף כי הן אינן יכולות לעזור לי לסדר את העניינים. אני כותב, אולי, גם לנערים או לנערות, זה הגיל שבו אנשים חיים. אחר כך הזמן רוצה אותם. אנשים מסתדרים, חיים בתוך יאוש שקט, דווקא הנערים שאינם מייצגים את החברה נראים לי כקוראים אידיאליים, אנשים חולמים, בגילם של אבשלום ואביגיל שאולי יכולים עדיין לראות את החיים אחרת מהדמויות, שכל אחת מהן היא ציר עלילה נפרד. ספר על כך סופים, בדרגות שונות, של אני שים שונים, ספר שיש לקרוא אותו. אחרי ההפתעות בא הראי, וזו לשונו:

ראיון עם פנחס שדה על מצבו של האדם

מאת 38 י"ב 5615

רבים וטובים, כמו דוסטויבסקי ופרוסט, אבל זאת כמובן לא הצדקה, הכוונה היתה, שאם הספר מנסה לדון בשאלת מצבו של האדם, על יסוד החלומיות והתעתועים שבאדם, הרי המספר נועד לרמוז על יסוד תעתועי זה. הוא גם צד עכברים וזבא בבוקר למשרד, וגם יודע לספר על חלומות של אדם שהוא אינו מכיר כמעט. זה היסוד התעתועי שבו, חוסר המציאות שבמציי אות.

— מדוע אתה מתאר דמויות קיצוניות?

יאוש שקט

אינני חושב שאלה דמויות קיצוניות. הן מייצגות אפשרויות אנושיות. אינני מגתח אנשים רגילים. חשוב לי, איך אידיאה אנושית מתגבשת בדמות. את יונה, המגלם את האידאה, את האפשרות של מצבו הבודד של האדם, לא גילמתי באיש יפה או, נאמר, מצליח עם נשים, כי רציתי להביא את משאלות החיים ואת הדמויות המגלמות את השאלות האלה אל הבסיס הברור והפשוט ביותר, ללא סיבוכים פסיכולוגיים, רציתי שהדמות המגלמת בדמות הבטא בשלמות סמלית כמעט את הבדרי דות, יונה, בחור תם, פשוט, יר שב ומחכה לבחורה עד שהעסק נעשה בלתי נסבל.

— על החיים כמשל? היו ביקורות קשות, לא תמיד ספרר תיות, ולעומת זאת הספר הזה זכה להרבה ביקורות טובות. מה יחסך אל שני הספרים?

את הספר הזה אני רואה כעין תקציר של החיים כמשל, שאותו אני רואה כדבר חד פעמי, שאין לחזור עליו, כל דבר שאכתוב יהיה המשך לנס יונת שלי לבטא את החיים ואת השאלות שלהם, שלעולם יהיו השאלות המעסיקות אותי. היו אולי דברים בחיים כמשל, ש ברבות הימים הרגשתי כי עלי לוותר עליהם, ולעומת זאת אני

תכלית חייה, והוא מצפה, במקרה זה הוא מצפה לבחורה, ציפיה מכובדת מאוד כשלעצמה. המצב היסודי הוא מצב חסר תוחלת, נטול ישע, והפתרותו שאדם מוצא לעצמו — ענייני בידור, מקצוע או מעמד — אינם משנים דבר לגבי בדידותו. — האם באבשלום אתה מנסה לתת פתרון אחר?

היסוד התעתועי

אבשלום הוא הנסיון לברר בעזרת מחשבה, על ידי התלהבות, בכוח, בכוח האהבה, אם יש אפשרות להתגבר על המצב המהותי של האדם היושב בחושך; האם אפשר להתעלות, לפרוץ דרך, זה מה שניסו תמיד גיבורי הדת והשירה, תמיד יש אנשים, נערים, שאינם משלימים. אחד הכיוונים האפשריים של הפריצה הוא יחס לאביגיל, המבטאת את אידיאל הנעורים והטבע. אולי זה הפתרון — הפניה אל הטבע, ההתמזגות עם היקום. — האם מכאן גם הצמידות הזאת לתיאורי טבע, לפרטים הרבים בזואולוגיה?

כן, לכן גם בחרתי, שהאיש המספר יהיה אגרונום. סיפורו על חיי האנשים, הוא למעשה חלק מעולם הטבע שסביבו. ב"אותה מידה הוא מדבר על הד מאבק עם החולדות, שדרך אגב יתפתח ויסתאב מאוד בהמשך, ועל האנשים, המספר הוא דמות שכדאי לומר עליה משהו. הוא דמות אמורפית. היו לי הרבה בעיות אתו, אין לו שם, אין לו כתובת, הוא רוח, פעמים רבות התבקש תיאורו. אמר לי מבקר אחד, שיש בו סתירה הגיונית: איך יכול המספר לספר על שברים שלא היה נוכח בהם, על חלומותיהם של הגיבורים? מה הוא חשב, שאני — שעבדתי שש שנים על הספר הזה — לא חשבתי על דבר שכל ילד מבין אותו? ראשית, אינני ראשון ליצור דמות כזאת, קדמו לי

— האם מפני שאביגיל מבטאת את כל אותם הדברים, היא נעלמת, פשוט נמוגה, ב"ספר?

מחוז למה שקורה בעלילה. היחס בין אביגיל לבין אחיה אבשלום הוא יחס של אהבה, אהבה שיש בה רתיעות. את יודעת, שבמיסטיקה של שבתאי צבי, כשתחזור תקופת ג'ה'ה'ה'ה' יתבטלו האיסורים של קירבה בין אח לאחות, יש בזה הגשמה של אידיאל אהבה מיסטי. בכל אהבה יש משהו עמוק ואפל. — האם במציאות לא יכולים להתגשם אידיאלים כאלה?

תמונת החיים

ה לא עומד כך, יש כאן, בספר, הטרגדיה האנושית, שהחלומות של האנשים אינם מתגשמים לעולם. אני מנסה, בספר, להיות נאמן למצבי יסוד של חיים, לראות את תמונת החיים בצורה מקיפה, עם כל היסודות שבה — אהבה, חלומות, הגורל המכשיל את החלומות, ומה, בכל אופן, בתנאים האלה, הם פני החיים. זה העמיד בפני קושי גדול, בעיות שאינן עומדות בפני הקורא, וייתכן שהוא אפילו אינו מבחין בכך שהן עמדו בפני. מה איכפת לו איך זה הולך, איך אני בונה את זה? אבל אני מנסה להיות נאמן. הכוונה שלי בספר נמצאת בכותרת של הספר, וזו כוונה צנועה באמת, לדון במצבו של האדם, האנשים שבספר מייצגים גים צדדים שונים של המצב, למשל הבחור, יונה בן דוד, ה"פקיד, המחכה שלושה ימים לבחורה שדרך אגב איננה מציאה כל כך גדולה, אך היא תמיד ציית החלום והגאולה, נראה לי, שהוא מבטא את המצב המהותי של האדם, לא משנה אם הוא פקיד או שר, מתחת לקליפות קיים האיש המהותי, והוא אדם אומלל, כבר אמר איוב: אדם ילוד אשה, קצר ימים ושבע רר גו, כל אדם חי בתוך חידה חסרת פשר, אין לן מושג מה

הוא איש מסובך וקשה, יש לנהוג בהירות, אמרו לי כשנתנו לי את מספר הטלפון של פנחס שדה, טילפנתי, וענה לי קול שקט ונעים מאוד. אמרתי לו, שאני מעוניינת לראות אותו על ספרו החדש, על מצבו של האדם. הוא אמר: בבקשה, מתי ואיפה? בדיוק כפי שער, נימ, בדרך כלל, אנשים על בקשה כזאת, אחר כך הסביר לי בסבלנות את הכתובת, באיזה אוטובוס עלי לנסוע, ו"גת יור" דת בתחנה שאחרי, עסיס, פונה ימינה לרחוב החשמולאים, וזה — כך נדמה לי — הרחוב ה"שלישי שמאלה". זאת היתה הפתעה אחת, הפחות חשובה.

הפתעה ראשונה היתה הספר, וכאן כמה מלים צנועות: אמרו לי במערכת, תלכי, תקני את הספר, תקראי אותו ואחר כך תנסי לתפוס את פנחס שדה ול"ראיין אותו". הלכתי, קניתי את הספר, בשתי לירות (יצא בספריה לעם ב"עובד עובד", כריכה לא תפורה ומחפוררת בזמן הקריאה), ובסופה של הקריאה נראה היה לי שפגשתי ספר טוב ויפה, שכמותו לא קראתי בעברית הרבה שנים. זהו ספר שאי אפשר לספר את עלילתו רבת הדמויות, שכל אחת מהן היא ציר עלילה נפרד. ספר על כך סופים, בדרגות שונות, של אני שים שונים, ספר שיש לקרוא אותו. אחרי ההפתעות בא הראי, וזו לשונו:

— אתה, בודאי, בחרת את העטיפה לספר, מדוע בחרת ב"ציור זה?

באביגיל, גיבורת הספר, ביקשתי לבטא את האידיאל של היופי, של הקרבה לטבע, את האידיאל של הנעורים הנצחיים, אידיאל שאי אפשר להגשים אותו בחיים, זה האידיאל המר"חף נגד העיניים, תמונה זו של בוטיצ'לי (לשם דיוק, הראש מתוך תמונת "הולדת ונוס") קרובה לאידיאל זה. התמונה הזאת היתה לנגד עיני, הצעתי אותה להוצאתי.